

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի
օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման
ապահովում» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ Բագումի միջնակարգ դպրոց

Թեմա՝ Սովորողների արժեքային համակարգի ձևավորումը
առարկայի դասավանդման ընթացքում

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Սոնա Եղիազարյան

Ուսուցիչ՝ Արմինե Պլուզյան

Վանաձոր 2023

Բովանդակություն

1. Ներածություն	3
2. Գրականության ակնարկ	4
3. Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը դպրոցում	5
4. Կրտսեր դպրոցականի արժեհամակարգի ձևավորումը մայրենիի դասաժամերին.....	12
5. Դասի պլան	16
6. Եզրակացություն.....	20
7. Առաջարկություններ.....	21
8. Օգտագործված գրականություն.....	22

Ներածություն

Ժամանակակից հասարակությունն անցնում է գլոբալ փոփոխությունների մի դժվարին շրջան, որն իր ազդեցությունն է թողնում մատաղ սերնդի մտածելակերպի, գործելակերպի, հոգեբանության և արժեքային համակարգի ձևավորման վրա: Մարդկային բարձրագույն արժեքների ձևավորման ամենակարևոր օղակը դարձնում է: Արդի մանկավարժության կարևոր պահանջներից է երեխայի արժեքային համակարգի ձևավորումը: Կրտսեր դպրոցականները ևս այդ արժեքների կրողներն են: Կրթության նպատակը սովորողին ոչ միայն գիտելիքներով զինելն է, այլ նրա մեջ բարոյական որոշակի նորմեր ձևավորելը: Կրթության հիմնախնդիրն է դեռևս տարրական դպրոցում սովորողի մոտ զարգացնել համակեցություն, հանդուրժողականություն, համագործակցություն, աշխատասիրություն, պատասխանատվության զգացում և այլ անհրաժեշտ արժեքային որակներ: Ուստի անհրաժեշտ է ուսուցման ավանդական մոտեցումների հետ մեկտեղ նոր մեթոդների վերանայում: Փոխվել են ժամանակները, փոխվել են հասարակական պահանջները, հետևաբար փոխվել է նաև արժեհամակարգը՝ կախված մարդկանց նախասիրություններից, ցանկություններից և պահանջումներից: Նոր իրավիճակին հարմարվելու համար համարժեք մոտեցումներ են պահանջվում:

Հետազոտության վարկած և հարցեր:

Հասարակական կյանքի, արժեքների նկատմամբ մարդկանց ունեցած վերաբերմունքն ու բարոյական նորմերը փոփոխություն են կրել: Ուստի կյանքը պահանջում է նոր կանոններ, նոր նորմեր ու նորովի ձևավորված արժեհամակարգ: Նոր սերունդն էլ հենց համարվում է այդ արժեհամակարգի կրողը, որն իրականացնելը ի դեպ որոշակի ջանքեր է պահանջում:

Ինչպիսի՞ն պետք է լինի 21-րդ դարի քաղաքացին: Ինչպե՞ս նա պետք է դիմակայի դարի մարտահրավերներին, ինչ արժեքներ պետք է կրի նա և ո՞վ է նրա մեջ սերմանելու այդ արժեքները:

Հետազոտության նպատակը, խնդիրները:

Թեմայի հիմնական նպատակն է ուսումնասիրել և ներկայացնել արժեքային համակարգի ձևավորումը կրտսեր դպրոցականների մոտ:

Նպատակին հասնելու համար աշխատանքում առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- .Ուսումնասիրել հիմնախնդրի վերաբերյալ մասնագիտական գրականություն
- .Պարզաբանել արժեքային համակարգի դերը դասապրոցեսի ընթացքում
- .Ներկայացնել արժեքային համակարգի գործընթացն ու յուրացում

Գրականության ակնարկ

Մերունդների կրթության և դաստիարակության արդյունավետության խնդիրը միշտ եղել է մանկավարժների, ուսումնասիրողների և հոգեբանների ուշադրության կենտրոնում: Ամերիկացի փիլիսոփա և մանկավարժ Ջոն Դյուին, ով իր աշխատություններով նպաստում էր կրթության առաջադեմ շարժմանը, համոզված էր, որ լավագույն կրթությանը հասնում են կրթության միջոցով. «Ես հավատում եմ ,որ կրթությունը, հետևաբար, ապրելակերպ է և ոչ թե ապագա ապրելու նախապատրաստություն» /Իմ մանկավարժական քույր-1897թ/: Դեռևս Սոկրատեսն էր իր սաներին սովորեցնում տրամաբանորեն և վերլուծելով մտածել, սակայն առաջին անգամ տեսականորեն այն մշակել է Ջ.Դյուին: Ըստ ռուս հայտնի հոգեբան Ս.Յ. Ռուբինշտեյնի, մարդու մտածողությունը կարելի է զարգացնել միայն ճանաչողական պրոբլեմների լուծման միջոցով: Լ.Ս. Վիգոտսկին էլ ձևակերպել է մի օրենք , որտեղ ասվում է, որ ուսուցմանը հետևում է զարգացումը, իսկ անձը զարգանում է գործունեության մեջ: Ակտիվ գործունեության ընթացքում են զարգանում խնդիրները միասին լուծելու կարողությունները, և ամենակարևորը՝ ինքնուրույն իմացական գործունեությունը, շահագրգռվածություն ցանկացած խնդիր վերլուծելու և հանգուցալուծելու համար: Այնուամենայնիվ, որքան էլ հոգեբանները, փիլիսոփաները առաջարկեն մեթոդներ կամ ռազմավարություններ , ուսումնառության արդյունավետության խնդիրը մնում է չլուծված կամ ոչ ամբողջապես լուծված, քանի որ ուսուցչի համար խնդիր է մնում, թե ինչպե՞ս կիրառվի կամ օգտագործվի այդ գործիքը, արդյո՞ք դասի մոդելը կօգնի հասնել դրան: Ըստ այդմ էլ , յուրաքանչյուր ուսուցիչ գտնում է իր առարկային համապատասխանող ռազմավարություն և տալիս առաջ եկած խնդրի լուծում:

Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

Արժեքը աշխարհի յուրահատուկ ընկալումն է, որը ձևավորվում է գիտելիքի և ինֆորմացիայի, ինչպես նաև սեփական կենսափորձի հիման վրա:

Արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր իմացական, մշակութային արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ ու բազմակողմանի զարգացման համար:

Արժեհամակարգի ձևավորման համար կարևոր նշանակություն ունեն դպրոցում դասավանդվող բոլոր առարկաները: Արժեհամակարգը իր մեջ ներառում է անցյալի փորձը: Սովորողը գիտելիք ստանալով ձեռք է բերում հմտություններ և կարողություններ և այդ ամենի հետ մեկտեղ անցյալի փորձի վրա հիմնվելով ձևավորում է աշխարհայացք:

Սովորողների կրթության և դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո, որոնք են. ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական:

Չափազանց կարևոր է սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը, որի հիմքում պետք է լինի սեփական ժողովրդի պատմությունն ու մշակույթը՝ առաջնային համարելով համամարդկային արժեքները: Լինելով իր պատմության և մշակույթի կրողը՝ սովորողը հաղորդակցվում է նաև հասարակական մշակույթին և ձևավորվում որպես անհատականություն: Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման գործում մեծ դեր ունեն դպրոցը, շրջապատող միջավայրը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, հեռուստատեսությունը, մամուլը, կինոն, թատրոնը և այլ գործոններ: Շատ հաճախ սովորողները հերոսացնում են այս կամ այն կերպարին, ում ընդօրինակում են գրքերից, ֆիլմերից, մուլտֆիլմերից կամ համանցանցից, փորձում են նմանակել նրան, կրել նրա հագուստները, ընտրում են նմանատիպ ոճ: Այդ ամենը հաճախ դուր չի գալիս մեծահասակներին, հատկապես երեխայի ծնողներին և չի ընդունվում հասարակության կողմից:

Սովորողի արժեհամակարգի վրա ազդեցություն ունեցող գործոն է նաև տարիքը, երբ սովորողների վարքագիծը և կողմնորոշումները դրսևորվում են ըստ տարիքային պահանջնրի:

Սովորողի արժեհամակարգի վրա ազդող մյուս գործոնը միջանձնային հարաբերություններն են՝ հարաբերությունները ծնողների, ուսուցիչների, դասընկերների հետ: Սովորողի վրա մեծ ազդեցություն կարող են ունենալ այնպիսի հեղինակավոր անձինք, ինչպիսիք են դասուղեկը, սիրելի ուսուցիչը, դպրոցի տնօրենը:

Ընդ որում սովորողը վերոնշյալ մարդկանցից կարող է ստանալ ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական արժեքների մոդելներ:

Սովորողների արժեքների ձևավորման խնդիրները լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլև դպրոցում՝ ուսումնադաստիարակչական կազմակերպված գործընթացի միջոցով: Սովորողի անձի ձևավորման գործում ուսուցումն առանձնահատուկ դեր ունի: Ուսուցման գործընթացը դաստիարակչական հզոր ներուժ ունի, որովհետև ուսուցիչն առաջնորդվելով չափորոշիչներով և առարկայական ծրագրերով՝ աշակերտների մեջ սերմանում է քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական գիտելիքներ և համապատասխան վերաբերմունք: Կրթության բովանդակությունն ու ուսուցման ճիշտ ընտրված մեթոդները նպաստում են սովորողների ճանաչողական ունակությունների խելամիտ ձևավորման վրա՝ հնարավորություն տալով ունեցած գիտելիքները կյանքում ճիշտ կիրառելուն:

Ուսուցիչը աշակերտների մոտ ձևավորում է առողջ և կայուն փոխհարաբերություններ, բացահայտում է ամեն մի աշակերտի ներուժը:

Յու. Բաբանսկին ասել է. «Եթե դուք ունակ եք որոշելու երեխայի ունակությունն ու նրա ուժը, դուք պետք է գիտենաք, որ ամենամեծ ուրախությունը՝ դժվարությունների հաղթահարման, նպատակին հասնելու, գաղտնիքի բացահայտման ուրախությունը հաղթանակի բերկրանքն է ու ինքնուրույն դառնալու, տիրելու և տիրապետելու երջանկությունը»:

Արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում:

Երեխայի դաստիարակության առաջնային խնդիրներից է արժեքային համակարգի ձևավորումը, որն անհնար է հիմնավորել առանց նյութական և հոգևոր արժեքների միջև տարբերության հստակեցման:

Կրտսեր դպրոցականների արժեհամակարգի ձևավորումը դիտարկվում է արժեքների ընկալման, արժեքային կողմնորոշումների կայունացման գործընթացում, որն արտահայտվում է ուսուցչի և աշակերտի համատեղ գործունեության կազմակերպման միջոցով:

Ուսուցման գործընթացում սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը տեղի է ունենում մանկավարժության ներգործության միջոցներով, որոնք իրականացվում են մանկավարժական նպատակաուղղված գործընթացում՝ աշակերտների տարիքային առանձնահատկությունների հաշվառմամբ: Նմանօրինակ ներգործությունը իրականանում է դիդակտիկական նպատակահարմարության սկզբունքով: Արժեհամակարգի ձևավորումը սովորողի կողմից արժեքների յուրացման գործընթաց է, որի համար պահանջվում է տևական ժամանակ:

Կրտսեր դպրոցական տարիքը բնորոշվում է համակարգային մի շարք փոփոխություններով: Այս տարիքում են ձևավորվում վարքի և գործունեության նոր մեխանիզմներ, դրդապատճառներ, պահանջումներ և բազմաթիվ հետաքրքրություններ, որոնք հիմք են ստեղծում արժեքների և նորմերի յուրացման համար: Այս տարիքը նաև ճանաչողության գործունեության ակտիվացման փուլ է, որի ընթացքում ձևավորվում է գնահատողական և վերլուծական վերաբերմունք շրջակա միջավայրի նկատմամբ:

Կրտսեր տարիքի մյուս առանձնահատկությունը ընդօրինակումն է: Նրանք շատ են սիրում կրկնել ու վերարտադրել մեծերի շարժումները, վարքի ձևերը: Նրանց ընդօրինակման առաջին օբյեկտը ուսուցիչն է, որը նրանց համար դառնում է ամենաբարձր հեղինակությունը: Ցավոք, երեխաները ընդօրինակում են նաև բացասական երևույթները, ուստի չափահասները պետք է խուսափեն բացասական վարքի ձևերից: Կրտսեր տարիքի մյուս բնորոշ գիծը կոլեկտիվիզմն է, համատեղ աշխատանքի մեջ ներգրավվելը: Նրանք ձգտում են ամեն ինչով աչքի ընկնել, արժանանալ հասակակիցների և ուսուցիչների գովասանքին: Ուսուցչի խրախուսանքից ավելի ակտիվ ու նախաձեռնող են

դառնում:

Մրան հակառակ, ընկերներից ետ մնալը, պարսավանքի արժանանալը, նրանց մեջ առաջացնում են բացասական հուզական վիճակներ, հոգեկան ակտիվության անկում: Համատեղ ուսումնական աշխատանքն ու խաղը երեխաների մեջ դաստիարակում է բարոյական այնպիսի հատկանիշներ, ինչպիսիք են աշխատասիրությունը, ընկերասիրությունը, հոգատարությունը, կամային վճռականությունը և պարտքի զգացումը:

Կրտսեր դպրոցականը ստանձնում է նոր՝ աշակերտի դեր. նրա վարքում և գործողություններում ի հայտ են գալիս փոփոխություններ: Կրտսեր դպրոցականը գիտակցում է իր եսը, փորձում է ինքնահաստատվել, արտահայտել իր վերաբերմունքը դրականի և բացասականի նկատմամբ, գիտակցել իր և ուրիշների արարքները: Եթե 1-2-րդ դասարաններում աշակերտները ուղղորդվում են ուսուցիչների ցուցումներով, ապա 3-րդ դասարանում նրանց վարքում ի հայտ են գալիս ինքնակարգավորման, սեփական արարքները վերլուծելու, գնահատելու և արժևորելու կարողություններ: Երեխայի մեջ ձևավորվում են պահանջմունքներ, դրդապատճառներ, արժեքային կողմնորոշումներ: Մինևույն ժամանակ պետք է ասել, որ երեխայի մտածողությունն այս տարիքում դեռ սահմանափակ է, այն դեռևս խիստ կոնկրետ է, երեխան հաճախ ի վիճակի չի լինում վերացարկվել կոնկրետ իրադրություններից, իրականացնել տրամաբանական մտահանգումներ: Կրտսեր դպրոցի հիմնական նպատակը մարդու, բնության և հասարակության մասին գիտելիքների, դրանք կյանքում կիրառելու կարողությունների և հմտությունների, բարոյական և հոգևոր արժեքների յուրացման այնպիսի մակարդակի ապահովումն է, որն անհրաժեշտ է սովորողին ուսումնառության հետագա փուլերում կամ աշխատանքում:

Սովորողի արժեքային համակարգի ձևավորմանը մեծապես նպաստում են նաև արտադպրոցական և արտադասարանական աշխատանքները, որոնց բազմազանությունը հնարավորություն է տալիս աշակերտների դաստիարակության ու զարգացման փոխներգործությանը, ինչի շնորհիվ էլ սովորողը ձեռք է բերում ճանաչողական գիտելիքներ:

Կրտսեր դպրոցականի արժեհամակարգի ձևավորման համար հսկայական դեր

ու նշանակություն ունի ընթերցանությունը: Ընթերցանությունը պայմաններ է ստեղծում դպրոցականների բազմակողմանի գործունեության հետազոտական, գեղարվեստական, տեխնիկական և այլ կազմակերպման համար, որի ընթացքում կարող են զարգանալ երեխաների ոչ միայն ճանաչողական հետաքրքրությունները, այլև նրանց հակումները, ընդունակությունները:

Տարրական դպրոցում ընթերցանությունը որպես ուսումնական գործունեության կազմակերպման ձև իրականացվում է մայրենիի դասաժամերին:

Մայրենիի դասավանդման գործընթացը տարրական դպրոցում ներառում է երեք ոլորտ.

1. լեզվական գործունեություն՝ բանավոր և գրավոր խոսք, ընթերցանություն, ունկնդրում և այլն
2. գրական ստեղծագործությունների ուսուցում
3. մայրենի լեզվի համակարգը

Երեխայի արժեհամակարգը ձևավորվում է նշված երեք ուղղություններով՝ այդ ոլորտներից յուրաքանչյուրի յուրացմամբ: Մայրենի լեզվի ուսուցման գործընթացում կրտսեր դպրոցականի արժեհամակարգի ձևավորումն իրականացվում է խոսքային գործունեության, գրական տեքստերի շուրջ աշխատանքների և տվյալ լեզվի համակարգի, գիտելիքների յուրացման, հմտությունների և կարողությունների ձևավորման և զարգացման գործընթացում:

Ուսումնական գործունեության ընթացքում ամենակարևոր խնդիրներից մեկը աշակերտի խոսքի զարգացումն է, հաղորդակցվելու կարողությունների ձևավորումը: Ճիշտ կազմակերպված աշխատանքի շնորհիվ սովորողները գիտելիքի ձեռքբերմանը զուգահեռ իրենց կյանքի հետագա գործունեության համար ստանում են անհրաժեշտ սոցիալական փորձ:

1-ին դասարանում՝ սկսած նախաայբբենական շրջանից, աշակերտներին գաղափար է տրվում բանավոր և գրավոր խոսքի մասին, բառի և նախադասության մասին, ձևավորվում է մտքերը հասկանալի և ճիշտ ձևակերպելու, հաղորդակցվելու կարողություններ: Շատ կարևոր է այդ

տարիքում երեխայի մոտ ձևավորել դիմացինի խոսքը լսելու կարողություն:

Երեխայի խոսքի զարգացմանը նպաստում է ընթերցանությունը: Ընթերցանության նյութերը պետք է համապատասխանեն աշակերտների տարիքային առանձնահատկություններին թե ծավալով, և թե բովանդակությամբ: Ընտրված թեմաները պետք է լինեն հայրենիքի, հերոսական սխրանքների, աշխատասիրության, բարեկամության, ընկերասիրության, բարության, ազնվության, պատասխանատվության վերաբերյալ, որպեսզի ուսուցման ընթացքում հնարավոր լինի երեխայի անձի ձևավորումն իրականացնել բարոյական բարձր չափանիշների համապատասխան:

Կրտսեր դպրոցականների զարգացման իմացական-ճանաչողական և հաղորդակցական գործունեությունը խթանում է նրանց իմացական ուսուցիչական արժեքների ձևավորումը, իսկ բարոյական և գեղագիտական արժեքները հիմնականում ձևավորվում են ընթերցանության համար նախատեսված գեղարվեստական նյութերի, տարբեր բնագրերի ուսուցման և ուսումնասիրման ընթացքում:

Ընդհանուր առմամբ կրտսեր դպրոցականների արժեհամակարգի ձևավորումը նպատակ ունի ձևավորելու անձ և քաղաքացի, որը պետք է.

- . գիտակցի սեփական մշակույթի՝ լեզվի, պատմության, արվեստի, ավանդույթների, ազգային այլ արժեքների կարևորությունն ու նշանակությունը և լինի դրանց կրողը
- . լինի հայրենասեր, կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության կարևորությունը
- . գիտակցի, որ կրթությունը, գիտելիքները արժեք են
- . կարևորի բարոյական, քրիստոնեական ու համամարդկային արժեքները, լինի ազնիվ, մեծահոգի, արդարամիտ, օրինապահ
- . գնահատի գեղագիտական արժեքները՝ գեղեցիկը, բարին և ճշմարիտը
- . գիտակցի իր տեղն ու դերը ընտանիքում և հասարակության մեջ, դրսևորի արժանավայել պահվածք
- . հարգի դիմացինի իրավունքները, լինի մարդասեր, հանդուրժող,

քաղաքակիրթ վերաբերմունք դրսևորի այլ ժողովուրդների ներկայացուցիչների և նրանց մշակույթների հանդեպ

. արդարացիորեն գնահատի իր ուժերն ու կարողությունները՝ բացառելով սեփական անձի թերագնահատումը կամ գերագնահատումը

.դրսևորի աշխատասիրություն, նպատակադրվածություն, արժևորի ու գնահատի սեփական և ուրիշների աշխատանքը

.հետևողական լինի առողջ ապրելակերպի և անվտանգ կենսագործունեության կանոնների կիրառման գործում և այլն:

Այսպիսով՝ տարրական դպրոցում մայրենի լեզվի ուսուցման ժամանակ սովորողների կողմից յուրացվում են արժեքներ ուսումնական նյութի բովանդակության մեջ՝ նպաստելով նրանց արժեհամակարգի ձևավորմանը: Տարրական դասարաններում, բացի կրտսեր դպրոցականների իմացական ուլորտի, խոսքի, ստեղծագործական կարողությունների զարգացումից, գեղագիտական ճաշակի ձևավորումից, իրականացվում է նաև աշակերտների հաղորդակցում ազգային և համամարդկային արժեքներին, որն էլ ձևավորում է նրանց արժեհամակարգը՝ իմացական, սոցիալական, բարոյական, գեղագիտական բաղադրիչներով: Կրտսեր դպրոցականի արժեհամակարգի ձևավորումն իրականանում է ուսումնական և արտաուսումնական գործունեության ընթացքում՝ ըստ ուսումնական ծրագրերով նախատեսված թեմատիկ նյութերի, ընթերցանության համար նախատեսված գրականության, վարժությունների և առաջադրանքների: Այդ նյութերում արժեքներն արտացոլված են ուղղակի, անուղղակի, միջնորդավորված ձևով: Դրանից բխում է, որ կրտսեր դպրոցականի արժեհամակարգի և արժեքային կողմնորոշումների ձևավորման գործում մեծ է ուսուցչի դաստիարակչական ներգործությունը:

**ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ՄԱՅՐԵՆԻԻ
ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԻՆ**

Տարրական դպրոցի դերն այսօր փոխվում է. նախնական գիտելիքներ փոխանցող կրթական հաստատությունից այն դառնում է հիմնարար աստիճան, որը տալիս է շրջակա աշխարհը ճանաչելու ընդհանուր կարողություններ, բացահայտում և զարգացնում է երեխայի ընդունակությունները, ձևավորում է նրա արժեհամակարգը, մոտիվացնում նրա ինքնակրթական գործունեությունը:

Դպրոցահասակ երեխան առավել ընկալունակ է զգայական-արժեքային, հոգևոր-բարոյական դաստիարակության նկատմամբ: Ընդ որում՝ տարրական դպրոցի դաստիարակության թերությունները չափազանց դժվար է հաղթահարել հետագա տարիներին, իսկ դաստիարակության բացթողումները կարող են պատճառ դառնալ բացասական հետևանքների: Դրա համար ժամանակակից տարրական դպրոցում սկսել են առանձնակի ուշադրություն դարձնել հատկապես դաստիարակության խնդիրներին, արժեհամակարգի ձևավորմանը:

Մայրենիի դասագրքերը առանցքային նշանակություն ունեն երեխաների արժեհամակարգի ձևավորման գործում: Մայրենիի դասագրքերի միջոցով աշակերտները ոչ միայն սովորում են կարդալ, հասկանալ կարդացածը և վերարտադրել, այլև տեղեկություններ են ձեռք բերում Հայաստանի, նրա քաղաքների, բնության, հայ ժողովրդի պատմության, սովորույթների, ինչպես նաև բազմաթիվ աշխարհաճանաչողական գիտելիքներ, որոնք զարգացնում են նրանց գեղագիտական ճաշակը, մտածողությունը, մասնավորապես խոսքը: Մանկական այն ստեղագործությունները, որոնք ուսումնասիրվում են մայրենիի դասերին, այնպես պետք է ուսուցանել, որ դրանք երեխաներին ոչ միայն մայրենի լեզվով կարդալ և պատմել սովորեցնեն, այլև զարգացնեն նրանց բանավոր խոսքը՝ ստեղծագործությունները հասկանալու, դրանք վերլուծելու, նրա ենթաշերտերի մեջ թափանցելու, լավը վատից, չարը բարուց տարբերելու, համապատասխան դատողություններ անելու միջոցով:

Ուսուցչի խնդիրն է աշակերտներին ոչ թե գիտական սահմանումներ սովորեցնել, այլ նրանց մեջ գեղարվեստական զգացողություններ մշակել, համապատասխան քննարկումների միջոցով զարգացնել նրանց խոսքն ու մտածողությունը:

Կրտսեր դպրոցականների արժեհամակարգի ձևավորման գործում կարևոր դեր ունեն մայրենիի դասագրքերում գետեղված ստեղծագործությունները, որոնց գաղափարի բացահայտումը նպատակային է և գիտակցական, եթե ընթերցանության ժամանակ աշակերտների մեջ ծագում են տարաբնույթ վարկածներ այն մասին, թե ինչ է ինքը կարդալու, ձգտում են հասկանալ, թե ինչի մասին է խոսքը լինելու, և որն է նշված ստեղծագործության հիմնական գաղափարը: Ընթերցանության ընթացքում, երբ աշակերտը կարդում է, նա իր վրա է վերցնում կարդացածն իմաստավորելու, նրա մեջ գաղափար դնելու, իր խոսքը ցուցադրելու առաջատար դերը:

Որպես մանկական հայրենասիրական ստեղծագործություններ, մայրենի լեզվի ընթերցարաններում կարող են հանդես գալ պատմվածքը, մանկական բանաստեղծությունները, առակները և այլն:

Հայրենասիրական թեմաներով ստեղծագործությունները կարևոր տեղ ունեն տարրական դասարանների մայրենիի դասագրքերում, քանի որ ունեն դաստիարակչական մեծ արժեք, ձևավորում են երեխաների աշխարհայացքը, արժեհամակարգը, միևնույն ժամանակ կապակցված խոսքի բոլոր կողմերի զարգացման արդյունավետ միջոց են: Դրանք մնայուն նշանակություն ունեցող գործեր են, որոնք երեխաների մոտ կարող են ձևավորել առարկաների և երևույթների հասարակական-մշակութային էությունը, որը նորմատիվային նշանակություն է ձեռք բերում՝ ձևավորելով սոցիալական վարքի նորմ:

Հետո անցում է կատարվում պատմելուն նախապատրաստող հարցերին: Հարցերը պետք է կառուցել այնպես, որ դրանք ոչ միայն նպաստեն ստեղծագործության կամ նյութի մանրամասն վերարտադրմանը, այլև գլխավոր միտքը որոշելուն, գործող անձերի վարքը վերլուծելուն, դեպքերի պատճառահետևանքային կապերը ճշգրտելուն և որոշակի արժեքների զարգացմանը:

Այսպիսով՝ մայրենիի դասագրքերում ընդգրկված ստեղծագործությունների ուսուցման ժամանակ սովորողների բարոյական դաստիարակության խնդիրների լուծման գլխավոր պայմանը սովորողների՝ գրական ստեղծագործությունը խորությամբ հասկանալու, վերլուծելու, ինչպես նաև ինքնարտահայտվելու կարողությունն է:

Կախված ուսումնասիրվող թեմայից՝ գրքերում գետեղված են բազմատեսակ առաջադրանքներ, որոնք ուսուցչին և աշակերտներին զրույցներ ծավալելու հնարավորություն են տալիս:

Կրտսեր դպրոցականը ոչ միայն պետք է կարողանա ըմբռնել զրույցի միջոցով ստացած գիտելիքները, այլև իմաստավորված ձևով կիրառել դրանք որոշակի գործողությունների միջոցով:

Այսպիսով՝ մայրենիի ժամերին սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման խնդիրների լուծման գլխավոր պայմանը սովորողների՝ գրական ստեղծագործությունը խորությամբ հասկանալու, վերլուծելու կարողությունն է: Մայրենի լեզվի դասերին աշակերտները ուսուցչի ղեկավարությամբ կարողում են գրական ստեղծագործություններ, վերլուծում են նկարներ: Ստեղծագործական գեղագիտական և բարոյական արժեքներն ընկալելու համար անհրաժեշտ է, որ.

- . Խորհեն ընթերցածի շուրջ
- . Ապրումակցեն հերոսներին
- . Գնահատեն նրանց արարքներ,
- . Իմաստավորեն նրանց խնդիրները
- . Համեմատեն իրենց կյանքը գրական կերպարների կյանքի հետ
- . Ձգտեն կատարել իրենց ընկալած բարոյական նորմերին համապատասխան արարքներ:

Վերարտադրելով բնագրերին ուղեկցող նկարները կամ կատարելով նկարազարդ առաջադրանքները՝ երեխան պետք է խորհրդածի ճշմարիտի և սխալի, բարու և չարի, սիրո և ատելության, մարդու հնարավորությունների և աշխարհում նրա տեղի մասին:

Բոլոր տեսակի քայլերի դեպքում, որոնք ընկած են աշակերտների արժեքային կողմնորոշումների ձևավորման հիմքում, պետք է հաշվի առնել ուսուցման մատչելիության, գննականության, հաջորդայնության, պարզից դեպի բարդը, ծանոթից անծանոթը գնալու և անհատականության սկզբունքները:

Մայրենիի դասավանդման գործընթացում աշակերտների արժեհամակարգի ձևավորմանը նպաստում են միջառարկայական և ներառարկայական կապերը: Մայրենիի դասերին միջառարկայական կապերի գործադրման երեք կարևոր, միմյանց չկրկնող և չբացառող ձևեր կամ եղանակներ կան: Այդ ձևերից առաջինը ուսումնական գործընթացում ներառարկայական կապերի ճիշտ կիրառումն է: Այն, ինչ աշակերտներն անցել են նախորդ դասին կամ դասերին, հետևողականորեն պիտի կրկնվի, ամրապնդվի, դառնա կարողություն, հիմք ծառայի նորի յուրացման համար և կապվի նորի հետ: Սա ուսուցման գործընթացի գիտական կազմակերպման նոր պահանջ է և հետևողականորեն պետք է պահպանվի մայրենի լեզվի բոլոր դասերի ընթացքում: Աշակերտներն առաջին օգնությունը կարող են և պիտի ստանան դասընթացից վերցրած այն գիտելիքներից, փորձից ու լեզվական ընդհանուր պաշարից, որը նրանք կուտակել են տարիների ընթացքում, և որը պետք է գործողության մեջ դնել, վերհիշել, կապել նորի հետ, լրացնել ու ամբողջացնել նախկինում ձեռք բերածը:

Միջառարկայական կապերի կիրառման մյուս եղանակը, որի գործածումը ևս կարևոր է մայրենի լեզվի դասերին, ձեռք բերված գիտելիքների ու կարողությունների փոխանցումն է: Սա նույնպես աշակերտի ունեցածի, ձեռք բերածի և կուտակածի նպատակահարմար և արդյունավետ օգտագործման պահանջն է՝ գիտելիքների և կարողությունների բնագավառում: Այնպես, ինչպես ամեն դասարանում աշակերտին գրել-կարդալ չենք սովորեցնում, որովհետև առաջին դասարանում սովորել է, այդ կարողություններն ունի, և դրանք վստահորեն պետք է օգտագործել ուսուցման գործընթացում, այնպես էլ բազմաթիվ գիտելիքներ ու կարողություններ, որոնք ձեռք է բերել առաջ, հմտորեն պետք է կիրառել ուսուցման գործընթացում

ընդհանրապես և մայրենի լեզվի դասերին մասնավորապես: Գիտելիքների և կարողությունների այսպիսի փոխանցումը և օգտագործումը պետք է դիտել որպես միջառարկայական կապերի կիրառության կարևոր ձևերից մեկը և վստահորեն կիրառել տարրական դասարանների մայրենի լեզվի դասերին՝ հավատացած լինելով, որ այն մեծ օգուտ կարող է տալ ինչպես ճանաչողական, այնպես էլ դաստիարակչական և արժեհամակարգի ձևավորման առումներով:

Դասի պլան

Դասարանը՝ 1-ին

Առարկա՝ մայրենի

Դասի թեման՝ Գիրք, որն ընթերցող էր փնտրում

Ձայնավոր և բաղաձայն հնչյուններ

Դասի տեսակը՝ Նոր նյութի հաղորդման դաս

Դասի նպատակները՝

ա) Աշակերտները կընթերցեն բնագիրը՝ պահպանելով կարդալու որակական հատկանիշները

բ) Կրնութագրեն պատմվածքի հերոսներին

գ) Կարժևորեն գրքի դերն ու նշանակությունը մարդու կյանքում

դ) Կարժևորեն համեստությունն ու զսպվածությունը

ե) Կտարբերակեն ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունները

Դասի վերջնարդյունքները՝

.Կկարողանան ընթերցել բնագիրը՝ պահպանելով կարդալու որակական հատկանիշները

.Կրնութագրեն պատմվածքի հերոսներին

.Կգիտակցեն գրքի կարևորությունը մարդու կյանքում

.Կկարողանան գնահատել հերոսների արարքները

.Կկարողանան տարբերակել ձայնավոր և բաղաձայն հնչյունները

Կիրառվող մեթոդներ

. Բանալի բառեր

.Խճանկար

.Կիսատ նախադասություններ

Դասի ընթացքը

ԽԹԱՆՈՒՄ

Գրատախտակին գրված են բանալի բառեր.

գիրք աղվես

նապաստակ Արա

ընթերցող Այբբենարան

.Աշակերտներն ընթերցում են այդ բառերը,դրանցով կազմում

բառակապակցություններ,ապա, նախադասություններ:

.Այնուհետև բառերի մեջ իմաստային կապ գտնելով աշակերտները փորձում են այդ բառերով ստեղծել պատմություն:

Իմաստի ընկալում

Հանձնարարվում է,որ աշակերտներն ինքնուրույն կարդան բնագիրն ու դուրս գրեն տեքստում հանդիպած նորածանոթ բառերը:

Այնուհետև աշակերտները փորձում են նախադասության իմաստը հասկանալով ինքնուրույն գտնել նորածանոթ բառերի իմաստը կամ դրանք փոխարինել հոմանիշ բառերով:Դժվարությունների հանդիպելիս ուսուցիչն ինքն է բացատրում բառերը:

Խմբային աշխատանք- դասարանը բաժանվում է երեք խմբի:

“Գիրք,որն ընթերցող էր փնտրում” պատմվածքը նախապես բաժանված է երեք իմաստային մասերի:Խմբերից յուրաքանչյուրին տրվում է պատմվածքի մի մասը և հանձնարարվում ընթերցել հատվածն ու ընդգծլ գործող հերոսներին:

Աշխատանքի ընթացքում ուսուցիչն ուղղորդում է աշակերտներին,օգնում դժվարությունների հանդիպելիս:

Աշխատանքը կատարելուց հետո խմբերում ստացվում է հետևյալ պատկերը.

Խումբ 1՝ գիրք-նապաստակ

Խումբ 2՝ գիրք-աղվես

Խումբ 3՝ գիրք-Արա

Յուրաքանչյուր խմբից մեկական աշակերտ համառոտ պատմում է իր խմբին հանձնարարված հատվածի բովանդակությունը:

Ուսուցչի այն հարցին, թե գրքին հանդիպած հերոսներից ով ինչպիսին էր, աշակերտները պատասխանում են, որ աղվեսն ու նապաստակը պարծենկոտ էին, իսկ Արան՝ համեստ:

.Ասացվածք պարծենկոտության մասին

.Հանելուկ գրքի մասին

.Գիրքն ինչու՞ էր ուզում ,որ իրեն ընթերցեն

.գրագետ լինեն

.շատ բան իմանան

. գիտելիքներ ձեռք բերեն

Որոշել գիրք բառի հնչյունների և տառերի քանակը, նշել, թե դրանցից որոնք են ձայնավոր և որոնք բաղաձայն հնչյունները:

Կշռադատում

Քարտերի վրա գրված են կիսատ նախադասություններ.

.Ես այսօր կարդացի....

.Գիրքն անտառում հանդիպեց.....

.Ինձ զարմացրեց...

.Ինձ ամենից շատ դուր եկավ....

.Ես հասկացա, որ....

.Ինչը կփոխերի այս պատմվածքի մեջ

.Հերոսներից ում կուզեիր նմանվել և ինչու

Ինքնուրույն աշխատանք

Համապատասխանեցնել.

պարծենկոտ Արա
սովորեցնող նապաստակ
համեստ գիրք

**Տնային հանձնարարություն-կարդալ”Գիրք,որն ընթերցող
էր փնտրում” պատմվածքը
Տետրում արտագրել հանելուկը, էջ9**

Եզրակացություն

Ելնելով վերոգրյալից, կարող ենք եզրահանգել, որ սովորողների մոտ արժեհամակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և այն մշտապես պետք է լինի ուսուցչի ուշադրության կենտրոնում:

Հետազոտական աշխատանքում շոշափված թեմայի առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ այն հնարավոր է դարձնում սովորողների մոտ ձևավորել այնպիսի արժեքներ, որոնք թույլ կտան ապագայում ունենալ մեր հասարակության համար պիտանի քաղաքացիներ: Այդ գործում կարևոր դեր են խաղում դպրոցի բոլոր ուսումնական առարկաները՝ մասնավորապես մայրենի առարկան:

Մայրենիի դասագիրքը կրտսեր դպրոցականների արժեհամակարգի ձևավորման հիմքերից է, պարզապես նշված համատեքստում կարևոր են մանկավարժական պայմանները, ուսուցիչների կողմից կիրառվող մեթոդական քայլաշարերն ու աշակերտների վերաբերմունքային պատասխանատվության գործոնները:

Դասավանդելով տարրական դասարաններում՝ աշխատանքս պլանավորելով նախ և առաջ իմ առջև նպատակ եմ դնում աշակերտի մոտ ձևավորել պատասխանատվության զգացում:

Ասօրվա պատասխանատու աշակերտը ապագայի պատասխանատու քաղաքացին է:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Դասի ընթացքում օգտագործել այնպիսի մեթոդներ, որոնք կնպաստեն արժեհամակարգի զարգացմանը:
- Մայրենիի դասագրքից բացի դասաժամերին օգտագործել լրացուցիչ նյութեր, տեսաֆիլմեր, ՏՀՏ գործիքներ , որոնք կնպաստեն նոր արժեքների ձեռքբերմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հանրակրթական պետական չափորոշիչ 2023 - <https://escs.am/am/news/7863>
2. Նանե Զեյնալյան-Անձի արժեհամակարգի ձևավորման աշխարհայացքային նախադրյալները
3. Բաբանսկի Յու. - Աշակերտների դաստիարակությունը կոմպլեքսային մոտեցում
4. Ա.Քյուրքչյան, Լ. Տեր Գրիգորյան-Մայրենի 1, Երևան 2021
5. Գյուլամիրյան Ջ.-, Հայոց լեզվի տարրակա նուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2006:
6. <https://forum.amedu.am/forum/%D5%AF%D6%80%>